

4 mēneši līdz Post-2015: vai nauda izglābs pasauli?

- radoša starpsektoru darbnīca par globālajiem attīstības mērķiem un Latvijas iespējām piedalīties globālo mērķu sasniegšanā

Fonds DOTS, 22.maijs

1. darbnīcas daļas sarunu KOPSAVILKUMS UN SECINĀJUMI

::Kristīne Ļeontjeva

Atklāšana un ievads galvenajos dienas jautājumos

2015. gads ir nozīmīgs attīstības sadarbībai gads:

- TAM noslēgums
- Monterejas izvērtēšana
- Eiropas gads attīstībai
- Klimata konference Parīzē, kur tiks runāts par attīstības un klimata finansēšanu
- Latvijā – Pamatnostādņu izvērtēšana un jaunu gatavošana
- Adisas konference jūlijā

Visiem šiem procesiem ir vairākas kopīgas iezīmes un elementi, bet viens no būtiskākajiem – ieviešanas līdzekļi, par ko arī visa šīsdienas darbnīca.

Latvija globāli ir neliels spēlētājs, tomēr tā ir jau desmit gadus iestājusies donoru klubā, uzņemoties saistības, kas būtu jāpilda. Neskatoties uz to, ka Latvija nav izpildījusi savus OAP mērķus, tā ir iesaistījusies attīstības sadarbības aktivitātēs, tāpēc nākamajā solī vajadzētu tiekties pēc kvalitātes. Pamatnostādnēs, kas beidzas šogad, minēts, ka Latvijas pieejā par kvantitāti būs svarīgāka kvalitāte – politiku saskaņotība attīstībai un attīstības efektivitāte.

Par piemēru ņemot Millenium ciematus var secināt, ka ne tikai finansējuma apjomā ir spēks, bet attīstībā kā tādā, ja tai ļauj notikt vietējā līmenī.

Dienas beigās jums būs iespēja savstarpēji domāt un analizēt konkrētus gadījumu aprakstus no valstīm, kur varētu tikt veikti attīstības projekti. Jums būs iespēja plānot, diskutēt un mācīties. Mēs aicinām tam sagatavoties jau dienas pirmajā daļā, domājot par praktisko ieviešanas līdzekļu pusi – kas tie ir, kā tie darbojas, ko ar tiem var darīt.

Arī prezentētājus lūdzam minēt piemērus, lai padziļinātu izpratni.

Post-2015 ietvars: konteksts, starpvaldību sarunas, galvenie ietvara elementi, iespējas un izaicinājumi

Ir 17 mērķi, 169 apakšmērķi un vairāk kā 300 indikatori.

Smagākās sarunas Ņujorkā notiek par finansēšanas jautājumiem (0,7%, ko ES vēl arvien neapņemas), kā arī tehnoloģiju pārnesi (īpaši svarīgs šis jautājums ir G77 valstīm, tāpēc arī sarunas ieilgst, šeit ir daudz jautājumu par tehnoloģiju pārneses izmaksām un intelektuālā īpašuma tiesībām).

Uzraudzība un atbildība (accountability) arī ir svarīgi sarunu temati. ES vēlas spēcīgu uzraudzības sistēmu progresam, bet G77 – nē. Tāpat G77 nevēlas atbildības mehānismu iekļaušanu Post-2015, bet bez tiem ietvars nebūs reālistisks.

Indikatorus plāno sagatavot līdz 2016. gada martam. Politikas koordinācijas centra (PKC) pārstāve komentē, ka Latvijā indikatori jautājums ir līdzīgs tam, kāda tā ir G77 un citās valstīs – lielākā daļa datu, ko paredzēts un vēlas iekļaut indikatoros (atbilstoši mērķiem un apakšmērķiem), šobrīd netiek vākti. Neatkarīgi no Post-2015 ietvara valstis nemaksās par jaunu un papildus datu vākšanu, vismaz ne uzreiz. Šobrīd ES vāc apmēram 30% no datiem, kas tiek plānoti Post-2015 ietvarā. Tas nozīmē ka būtu jāiegulda ļoti daudz līdzekļu datu ievākšanā, kam visdrīzāk valstis nav gatavas.

Galvenie jautājumi, kas saistīti ar Ņujorku, ES un globālo līmeni:

- vai ir pieļaujama iespēja, ka Adisas vai Ņujorkas procesi izgāzīsies?
- Ja Adisā tiks panākta vienošanās, vai Ņujorkā to varēs pārskatīt?
- Vai privātais sektors nav kļuvis par panaceju attīstības jomā?
- Kā tiks īstenoti nodokļu jautājumi
- Vai migrantu maksājumi patiešām spēs veikt uzdevumu mobilizēt iekšējos resursus
- G77 un citi uzskata, ka ES būtu jādara vairāk. Vai ES tam piekrīt?
- Cik gatava Adisai ir ES?
- Vai ES varētu paklausīt ANO?

Finanšu ieviešanas līdzekļi

ES uzsver, ka attīstības palīdzība ir jāizmanto kā iespēja privātā sektora piesaistei attīstības valstīs. OECD ir uzsācis from AID to AIT kampaņu, kas nozīmē īpašas uzmanības pievēršanu palīdzības, investīciju un nodokļu jomā.

Adisas konference un attīstības finansēšanas ietvars ir vienīgā iespēja nabadzīgākajām valstīm kaut ko izmainīt. Šai konferencei ir jābūt nevis par līdzekļu vākšanu attīstībai, bet gan par sistēmas pārmaiņām.

Galvenie jautājumi uz galda šobrīd un līdz Ņujorkai:

- 0,7% mērķa atkārtota noteikšana (visdrīzāk ES apņemšanos atstās uz Adisu). Svarīgi ir neiet atpakaļ, bet vienoties vismaz par esošo OAP apmēru, kā arī runāt par to, kā šī nauda tiek tērēta – vai ES kompānijas nav galvenie labuma guvēji;
- nodokļu sistēmas - kā veidot finanšu sistēmu tā, lai nodokļu nauda paliek pie pašiem valstu iedzīvotājiem, nevis kompāniju galveno biroju atrašanās valstīs;
- parādu krīze attīstības valstīs – cik leģitīmi ir parādi un kā tos atspoguļot attīstības finansēs, t.sk. ņemot vērā, ka liela valstu budžeta daļa tiek novirzīta parādu apmaksai;
- starptautisko lēmumu pieņemšana – vismaz 100 nabadzīgākās un vismazāk ietekmīgās valstis netiek pielaistas pie sarunu galda, kur lemj to nākotni;
- privātais finansējums – ES uzsver nepieciešamību vērst fokusu no publiskā finansējuma uz privāto – vai tas nenoņem atbildību no valdībām tur, kur tām vēl joprojām būtu jābūt atbildīgām;
- tirdzniecības jautājumi – kādiem būtu jābūt tirdzniecības režīmiem ar attīstības valstīm, t.sk. vismazāk attīstītajām valstīm; kā vislabāk integrēt ilgtspējīgas attīstības mērķus tirdzniecības režīmos?
- klimata un attīstības finansējums – kā nodrošināt abiem pietiekamu finansējumu, vienlaikus nenododot dubultu finansējumu biodiversitātei.

Universalitātes jomā ES visdrīzāk saglabās pozīciju, ka tā jau ļoti daudz dara savās mājās (runā, ka ES pieturās tikai pie tiem mērķiem, kur var parādīt, ka ir jau kaut kas darīts, lai nebūtu atsevišķi nekas jādara). Diskusijas laikā darbnīcā klātesošie par šo jautājumu sprieda, ka, tā kā ES sarunu vedēju darbs ir tik ļoti attālināts no tiem, kas šo ietvaru ieviesīs praksē, viss galu galā būs atkarīgs no šo cilvēku izpratnes par nepieciešamību strādāt ar Post-2015 ietvaru.

Privātā sektora iesaistes jautājums ir tas, kas NVO sektoru satrauc visvairāk. Ņemot vērā privātā sektora jau tā lielo lomu globalizācijas procesos un negatīvo ietekmi uz attīstību, ko izraisa neētiska starptautisku kompāniju darbība dažādās pasaules vietās, kā arī instrumentu trūkumu, lai nodrošinātu skeotra darbību caurspīdīgumu, nav saprotams valdību entuziasms redzēt šo sektoru kā galveno attīstības dzinējspēku, kas varētu domāt par sociālo, nevis peļņas aspektu. Ņemot vērā biznesu pamatvajadzību – optimizēt darbību peļņas nodrošināšanai, sabiedriskais sektors aicina būt uzmanīgiem par pārāk lielas lomas piešķiršanu privātajam sektoram.

Diskusijās pārrunājām arī Latvijas lielo uzsvāru un pozīciju attiecībā uz privāto sektoru un tika identificēts, ka LAPAS it īpaši Adisas konferencē iestāsies par regulētu privātā sektora iesaisti attīstībā. ES pret saviem uzņēmumiem neiestāsies, tas jādara NVO sektoram.

OECD ir viens no galvenajiem spēlētājiem, kas piedāvā virzīties uz AIT konceptu – aid, investments, tax. Privātā sektora komponente līdz ar to ir ļoti izteikta, t.sk. paplašinot to, ko varētu uzskatīt par attīstības sadarbības līdzekļiem (jauna TOSSD sistēma). Klātesošie komentē, ka ANO ir ļoti laba struktūra, kur izaicināt OECD idejas, kas vēl joprojām pārstāv bagāto klubu. ANO spēku samēru maiņas ilustrācija ir diskusijas starp G77 un pārējām valstīm.

Vēl viena joma, kur privātajam sektoram ir paredzēta lielāka loma, nekā tas šķiet gatavs uzņemties – investīcijās vismazāk attīstītajās valstīs. Šeit privātais sektors varētu sniegt ļoti pozitīvu pienesumu, bet, tā kā tas biznesam nozīmē augstu risku, tas izvēlas sadarboties ar vidēja ienākumu līmeņa valstīm.

Šobrīd būtiskākie kritiskie punkti ir uzturēt palīdzības efektivitātes principus un dot lielāku neatkarību attīstības valstīm, t.sk. lielāku ietekmi tajā, kāds ir finansēšanas un mērķu ietvars (it īpaši attiecībā uz vismazāk attīstītajām valstīm).

Nefinanšu līdzekļi attīstībai un to sasaiste ar finanšu diskusijām

“Labi veidota politika var samazināt vajadzību pēc finansējuma” - Eiropas ziņojums par attīstību, 2015

Nefinanšu līdzekļi ir mazāk apspriesta un runāta attīstības finansēšanas sarunu sadaļa.

Tas ir saistīts ar to, ka tie dažādos dokumentos un sarunās ir ļoti dažādi definēti un aprakstīti. Līdz ar to tie tiek ļoti plaši un dažādi arī saprasti – no konkrētām politikas plānošanas reformu iniciatīvām (piemēram politiku saskaņotības attīstībai mehānismu iekļaušana politiku plānošanas procesā) līdz pat abstraktām idejām – cieņa, partnerība, taisnīgums.

Dokumenti, kur tie tiek minēti: Sintēzes ziņojumā, “Nulles” versijās Adisas konferences un Ņujorkas samita iznākuma dokumentos.

Ieviešanas līdzekļus Sintēzes ziņojums sadala finanšu līdzekļos; tehnoloģiju, zinātnes un inovāciju pārnesē; investēšana ilgtspējīgas attīstības kapacitātēs. Tāpat pie dienaskārtības tiek minēta veiksmes izmērīšana, dati, monitorēšana, izvērtēšana, ziņošana.

Attīstības mērķu piedāvājumā ir paredzēts atsevišķs, 17. mērķis, kas aicina stiprināt ieviešanas līdzekļus un veicināt globālo partnerību ilgtspējīgai attīstībai. Šeit kā apakšsadaļas tiek minētas finanses, tehnoloģijas, kapacitātes stiprināšana, tirdzniecība, sistēmiskas pārmaiņas. Vienlaikus gan arī citu mērķu apakšmērķos ir ietverti kaut kāda veida nefinanšu līdzekļi (89 no 169).

Ne visi nefinanšu līdzekļi tiks apspriesti Adisā, par daļu lems Ņujorkā.

Galvenā problemātika, kāpēc tie ir parasti otrajā plānā aiz finanšu: tie ir parasti balstīti vērtībās, kas

vienmēr ir sensitīvs jautājums; tie ir ļoti dārgi laika un resursu ziņā ieviešami; tie prasa lielus cilvēkresursus, kuriem vispirms vērtību līmenī ir jāsaprot un jāpieņem līdzekļu vērtību bāze; tie ietekmē pastāvošo lietu kārtību vairāk nekā finanšu līdzekļi.

Daži no dilemmu jautājumiem:

- tehnoloģiju jomā – dalīšanās zināšanās ir dārgs varas elements – parasti zināšanas tiek nodotas par atlīdzību, turklāt tie, kam ir patentētas zināšanas, var ekskluzīvi piedāvāt tās tirgū. Zaudējot šo iespēju, zināšanu turētāji zaudē vajadzību šīs zināšanas uzkrāt un tajās investēt;
- kapacitātes veicināšana – kapacitātes projekti parasti nozīmē vienvirziena zināšanu nodošanu, kas ne vienmēr palīdz stiprināt saņēmējus, nereti veidojot kapacitātes, kam esošajās sistēmās nav pielietojuma. Vienlaikus uz pašu saņēmēju vajadzībām būvēta kapacitātes stiprināšana apgrūtina iespēju izmērīt rezultātu un ietekmi;
- sarežģītākā nefinanšu sadaļa ir sistēmiskie jautājumi – politiku saskaņotība attīstībai, finanšu institūciju un politiku reformas. Viss šis kopums iesaka jaunu varas sistēmu, kur daudz vairāk ietekmes ir tieši saņēmējvalstīm. Atteikšanās no iespējas kontrolēt un noteikt, kā nauda tiek tērēta ir viens no grūtākajiem sarunu punktiem.

Citi būtiskie nefinanšu līdzekļi: līdzdalība, alternatīvi progresa mērījumi (ne tikai uz IKP balstīti, bet izmantojot labbūtības indeksu), dzimumu līdztiesība, efektīva līdzekļu izmantošana, starpsektoru sadarbība.

Līdz šim Latvijas līdzdalība attīstības sadarbībā bijusi saistīta ar tehnisku, nevis vērtībās balstītu zināšanu pārnesi, kas, kā uzskatīja klātesošie, nepalīdz atrast savu nišu attīstības sadarbībā, ko tik ļoti meklē Latvijas iestādes un organizācijas.

Diskusijā tika pārrunāta nepieciešamība nodalīt nefinanšu līdzekļus no finanšu līdzekļiem. Tika uzsvērts, ka ir būtiski abus integrēt, jo abiem ir nepieciešami līdzekļi un abiem ir nepieciešama politiskā griba. Vienlaikus arī tika uzsvērts, ka būtiski ir finanšu līdzekļu klāstā nepazaudēt nefinanšu līdzekļu iespējas, it īpaši Latvijā, kur nav pieejami līdzekļi finanšu ieguldījumam attīstībā.

Indikatori nefinanšu līdzekļu ieviešanai – kā zināsim, ka pasaule attīstītās vēlamajā virzienā

Indikatori ir īpaši būtiski Post-2015 ietvarā, jo tie var palīdzēt virzīt darbību – parādīt nepieciešamos rīzības virzienus, mērīt to progresu un uzturēt prasību par politiku atbildību.

Somijas platforma Kehys apvieno 39 Somijas organizācijas, kas ir gatavas iesaistīties interešu aizstāvībā attīstības jomā. Kopā ar KEPA – NVO platformu - tika izveidota Post-2015 darba grupa,

kas, sadarbībā ar dažādām tematiskajām organizācijām, izveidoja pamatīgu materiālu – 418 indikatoru piedāvājumu atbilstoši Post-2015 mērķiem un apakšmērķiem. ANO process šobrīd piedāvā 304 indikatorus, no kuriem tikai 50 ir sasniedzami, svarīgi un mērķiem piemēroti. Kehys saviem indikatoriem šādu analīzi nav veicis.

Operatīvais piemērs indikatoru darbībai – politiku saskaņotība attīstībai (PSA).

PSA ir iekļauts kā viens no apakšmērķiem (17. mērķī). Tā mērīšana ir liels jautājums arī ES līmenī, kur jau kopš 1992. gada ir pieņemta nepieciešamība strādāt ar PSA. Tagad tas būs arī globāls jautājums.

PSA mērīšana ir bijis OECD un ECDPM uzdevums, taču nekas nav ticis izlemts.

Juridiskais pamats atsevišķās valstīs ir nākamais solis, kas ir jāveic.

Ņemot vērā PSA dabu, tam būtu jābūt integrētam katra mērķa indikatoros.

Atbildība (accountability) ir vēl viens operatīvais piemērs. Tā ir minēta 16. un 17. mērķī.

Tai būtu jābūt:

- vērstai uz iekšu (valsts ietvaros);
- vērstai uz ārpusi (attiecībā pret citiem);
- MAR (monitoring, accountability, review) ietvaram jābūt ar līdzdalības mehānismiem, ļaujot plašam sektoru pārstāvju lokam iesaistīties;
- saskaņotai starp post-2015 un vides aizsardzības ietvaram

Atvērtā darba grupa par pamatprincipiem ir noteikusi: dzimumu līdztiesību un nediskrimināciju. Arī šiem principiem tad ir jāatspoguļojas indikatoros, it īpaši attiecībā uz 16. mērķi.

PKC pārstāve norāda, ka indikatoru jomā ļoti būtiski ir tos pieskaņot tam, kas vispār tiek mērīts. Bieži vien, ja kaut ko nevar izmērīt, tas paliek neizdarīts, jo to nav iespējams uzrādīt.

KOPSAVELKOT

Post 2015 un Adisas konference ir svarīgi brīži, kad pasaulei ir iespēja mainīt pastāvošās sistēmas un veidot vienlīdzīgākas un iekļaujošākas varas attiecības.

Tam paredzēts novirzīt finanšu un nefinanšu līdzekļus.

Finanšu jomā viena no jomām, kur NVO ir spēcīgāk jāveido sava pozīcija, ir par privātā sektora iesaisti attīstībā. Ir jāuzstāj uz caurspīdīguma un atbildības mehānismu iekļaušanu privātā sektora darbībā attīstības jomā. NVO sektora piensums šeit var būt būtisks.

Tāpat jāturpina darbs uzturot un skaidrojot palīdzības efektivitātes principus, kā arī iestājoties par lielāku saņēmējvalstu iespēju ietekmēt finansēšanas lēmumu procesus.

Tomēr jebkuras finansēšanas dienaskārtības pamatā ir jābūt izpratnes veidošanai par to, ka

attīstība nav tikai ekonomisks process, bet tam ir arī sociālā un vides dimensija, kas jāspēj izmērīt un uz ko jāspēj reaģēt ar vienlīdz lielu atdevi kā ekonomiskās izaugsmes jomā.

Šī pieeja ir arī nefinanšu līdzekļu idejas pamatā, kas nozīmē, ka nevis tiešas finanšu injekcijas, bet politiskās un sistēmiskās reformas darbojas ilgtermiņā, pat ja tās finansēt reizēm ir dārgāk nekā pārskaitīt naudu projektiem.

ES13 rīcības iespēja ir iestāties par politiku un sistēmu reformām, iesaistīties zināšanu pārnēsē visās iespējamās jomās.

NVO loma nefinanšu līdzekļu jomā ir atgādināt valdībām viņu atbildību par to, ko tās dara un ko lemj.

Post-2015 ieviešanas procesā svarīgi ir ņemt vērā, ka lielai daļai nacionālo valstu šis būs papildus stratēģiskais dokuments jau esošajiem un politiski aktuālākajiem. Ņemot vērā, piemēram, Latvijas centienus samazināt nozaru stratēģiju daudzumu un pāriet uz starpsektoru politikas plānošanu, Post-2015 jāveido tāds, lai tas drīzāk atvieglotu politiku plānošanas darbu, nevis radītu vēl papildus slogu.

Tāpat indikatori ir jābalansē ar datiem, kas tiek ievākti un to, ko vēl būtiski mērīt, veidojot vēl papildus sistēmas datu uzskaiti un izmantošanai.